

історії, які принципово неможливо вивести із загальних законів. «У серці людини лежить джерело тих явищ, які закарбовані особливостями, не впливають з жодного поняття чи закону». Звичайно, розум, «голова» керує, планує, диригує, але серце – породжує [12, с. 520].

«Філософію серця» сповідував відомий український письменник Пантелеймон Куліш. На його погляд, все на світі розпадалося на дві категорії, залежно від свого відношення до України: на добро і зло, на друзів і ворогів, на будівничих і руїників, на святе і нечисть. І саме шукання основної лінії поділу на те, що за Україну, а що проти неї, було основною темою його міркувань. Мислитель вважав, що основою «внутрішнього» людини є її серце і воно завжди в конфлікті із «зовнішнім» людини, в серці і «надія», і «передчуття», і «віра». Для нього серце, тобто внутрішня людина, зв'язана з Україною, з батьківщиною. Забути про неї можливо лише тоді, коли в людині зовнішнє бере гору над внутрішнім. Із серця і через серце озивається до людей історія: крізь сучасність говорить до нас минуле [10, с. 295].

Можна зробити висновок, що, незважаючи на втрату власної державності, українці все ж зуміли розвивати свою культуру, важливою складовою якої була гуманітарна сфера. Наука, перебуваючи під впливом загальноєвропейських тенденцій та власних вікових традицій, репрезентована яскравими дослідженнями вітчизняних учених, котрі за рівнем професійності не поступалися нікому. Хоч окупанти намагалися придушити будь-який національний самовияв, все ж активна діяльність українців забезпечувала постійний розвиток наукових знань. Докорінні зміни в гуманітарних дисциплінах відбулися у другій половині XIX ст., коли в Російській та Австро-Угорській імперіях були проведені реформи. З цього часу наука стала одним із важливих елементів культурного життя нашого народу. Багато хто з українських дослідників стали відомими на весь світ. Становлення історії, філософії, етнографії та ін. наук гуманітарного спрямування, було однією із передумов формування у суспільній свідомості на початку XX ст. переконання: необхідності побудови власної суверенної національної держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бездрабко В. Розвиток науки про документ у XIX ст.: візії теорії і практики / В. Бездрабко // Український історичний журнал. – 2011. – №1. – С. 137–165.
2. Бокань В. Історія культури України: Навч. посіб. / В. Бокань, Л. Польовий. – К.: МАУП, 2001. – 256 с.
3. Булик Н. До питання про формування археологічної науки в Галичині у XIX столітті / Н. Булик // Матеріали і дослідження Прикарпаття і Волині. – Львів, 2005. – Вип. 9. – С. 372–385.
4. Винар Л. Михайло Грушевський і Наукове товариство ім. Тараса Шевченка 1892–1930 / Л. Винар. – Мюнхен: Видавництво «Дніпрова хвиля», 1970. – 110 с.
5. Греченко В. Історія української культури: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Греченко, К. Кислюк. – К.: Кондор-Видавництво, 2013 с. – 352 с.
6. Додонова Г. Наукова діяльність українських університетів другої половини XIX – початку XX ст. / Г. Додонова // Мандрівець. – 2011. – №4. – С. 25–29.
7. Іваненко О. Міжнародні зв'язки університету св. Володимира (60-ті рр. XIX ст.) / О. Іваненко // Український історичний журнал. – 2011. – №1. – С. 52–70.
8. Перегуда Є. Історія української культури: навчальний посібник / Є. Перегуда, В. Панібудьласка, А. Тороп, В. Макогон та ін. – К.: КНУБА, 2010. – 149 с.
9. Попович Ж. Нарис історії культури України / Ж. попович. – К.: «АртЕк», 1998. – 728 с.
10. Семчишин М. Тисяча років української культури (2-е видання) / М. Семчишин. – К.: АТ «Друга рука», МП «Феникс», 1993. – 550 с.
11. Стельмах С. Становлення історичної науки в Україні у першій половині XIX століття / С. Стельмах // Наукові записки. Історичні науки. – 2001. – Том 19. – С. 54–58.
12. Українська та зарубіжна культура: Навч. посіб [М. Закович, І. Зязюн, О. Семашко та ін.]; за ред. М. Заковича. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2000. – 622 с.

Литвин Н.

Науковий керівник – проф. Зуляк І.С.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛЬВІВСЬКОЇ АКАДЕМІЧНОЇ ГІМНАЗІЇ (ПОЧАТОК XX СТ. – 1939 Р.)

До діяльності гімназій завжди була прикута посилена увага з боку шкільної влади і суспільства. І це, закономірно, адже у їх стінах відбувалося не тільки підготовка учнів до вищих студій, але й остання, генеральна перевірка їх готовності до навчання у цих закладах.

Львівська академічна гімназія була чи не єдиним середнім навчальним закладом, який відіграв провідну роль у підготовці майбутньої інтелектуальної еліти. Пріоритет цієї гімназії полягав у тому, що саме вона однією з перших була українізована.

Метою і завданнями дослідження є: відтворити цілісну картину функціонування Львівської академічної гімназії з часу її українізації до початку Другої світової війни; розкрити події, які призвели до українізації гімназії; з'ясувати культурно-виховні процеси як засіб національного виховання галицької молоді.

У історико-педагогічній літературі до проблем гімназійної освіти на західноукраїнських землях звертаються такі дослідники, як І.Курляк, у працях якого висвітлюються передумови заснування та етапи розвитку галицьких українських гімназій за Австро-Угорщини, аналізується зміст навчальних планів, а також програм і підручників з усіх гімназійних предметів. Автор аналізував національно-освітні традиції перших українських середніх шкіл та проблеми становлення сучасних закладів для обдарованої молоді, розкрив суспільно-політичні та культурно-освітні передумови становлення рідномовних закладів класичної освіти (гімназій, ліцеїв, університетів) на західноукраїнських землях у ХІХ–ХХ ст., але у своїх дослідженнях про Львівську академічну гімназію (далі – ЛАГ) він згадує лише побіжно [1;2]. Такі дослідники, як С.Шах [3], Л.Баїк та Б.Мітноров [4] характеризують лише освітній процес взагалі, не подаючи інформацію про ЛАГ.

Окрема інформація почерпнута зі статей суто педагогічного характеру: Ю.Рудницького, С.Рудницького, у яких розкрито методику і традиції викладання в гімназії таких важливих предметів, як українська мова, географія, німецька мова та історія України [5].

Важливим для аналізу політичних заходів шкільної влади Австро-Угорщини та Польщі є низка праць тогочасних авторів, зокрема, І.Павлюка [6], Я.Романенка [7], у яких подано аналіз шкільного законодавства у відношенні до середніх шкіл загалом та ЛАГ зокрема.

Основний масив джерельної бази становлять звіти про діяльність Академічної гімназії, які видавалися щороку окремими брошурами [8;9;10;11]. З них можна почерпнути інформацію про склад учительського збору, плани навчальних програм у восьми класах, теми письмових задач у вищих класах, матуральні завдання, інформацію про навчальне обладнання школи, допомоги учням. У звітах також друкувалися важливі розпорядження шкільної влади, повідомлення про записи учнів, оплату за навчання, іспити, викази шкільних книжок, бібліографія. Ця вся інформація містилася в урядовій частині звіту. А у першій частині звітів, зазвичай, подавалися наукові публікації викладачів гімназії на різноманітну тематику.

Звідомлення з 30-х рр. ХХ ст. становлять цікавий матеріал розвитку шкіл, включно із загальним планом навчання та різними методичними нововведеннями [8].

Значним недоліком сучасної історіографії є відсутність комплексного підходу до висвітлювання цієї теми. Більшість дослідників у своїх працях зосереджують увагу лише на тому чи іншому аспекті проблеми. Тому стан наукової розробки теми потребує глибшого і більш зваженого її розгляду та практичного узагальнення.

ЛАГ відіграла чималу роль у національно-культурному відродженні Східної Галичини. Від початку свого існування вона вповні заслуговує на серйозне наукове дослідження.

ЛАГ мала новий, досі не практикований устрій. Вона стала складовою частиною університету, тому в її статуті було зазначено, що випускники цього навчального закладу не потребували здачі шкільних іспитів, і вписів при вступі в університет, а автоматично ставали студентами. Учні гімназії, як і студенти університету мали багато рівних можливостей, зокрема, брати участь у святкуваннях університету [1, с.57].

У системі навчання теж відбулися зміни. Філософські і богословські курси, що раніше були в програмі навчання гімназії, відтепер викладалися в університеті. Оскільки гімназія була складовою частиною навчального закладу, їй присвоїли назву “академічної”. Водночас вона отримала назву “першої”, за місцем у новій шкільній мережі міста Львова [5, с.9].

Завдяки новим мовним законам полякам вдалося в усіх східно-галицьких середніх школах запровадити польську викладову мову, за винятком лише німецької мови, в яких руська мова навчання існувала здавна. Однак, оскільки шкільних підручників українською мовою не було, навчання і надалі відбувалося за допомогою німецьких, а частково і польських підручників, затверджених міністерством. Таким чином, у 1 класі ЛАГ вивчали латинську мову на підставі німецького підручника; при навчанні географії, математики й

природознавства учителі використовували німецьку або українську термінологію, а учням дозволили відповідати однією з цих мов, залежно від їх вибору. Учителями цього класу призначали таких педагогів, що володіли українською мовою [4, с.25].

Крайова шкільна рада однак і не намагалась вводити у вищих класах ЛАГ української мови навчання. Виправданням цього була відсутність українських підручників і усталеної української термінології. Офіційна влада вважала, що навіть якщо й існує українська термінологія, то вона запозичена з російських шкільних посібників, а це поляки трактували, як москвофільство [4, с.26].

На основі сеймової ухвали з'явилося розпорядження про введення в усіх вищих класах ЛАГ польської мови навчання, що призвело до українських протестів. Цей час в гімназії відзначився ще й тим, що її директором став українець, о.Василь Ільницький, патріот і народовець, який своїм умілим керівництвом навчальним закладам надавав йому національного напрямку та дбав про релігійне виховання молоді [6, с.58].

На той час існували лише читанки з української мови для чотирьох нижчих гімназійних клас і катехизм о.М.Осадци, а для інших предметів українських видань ще не було. Крім того не було й усталого термінології і кожен учитель називав речі по-своєму. З того приводу директор школи часто закликав учителів використовувати народну мову, найбільш зрозумілу учням. Після введення польської мови навчання у вищих класах виникла інша складна ситуація, що видно з розпоряджень шкільної влади, а саме: учні, що перейшли до 5-го польськомовного класу, опинилися знову перед новими труднощами, а це впливало на успіхи учнів в навчанні. Це ускладнення відразу зникло з поширенням української мови на усі вищі класи гімназії [7, с.78].

Назва "Академічна гімназія" збереглася за навчальним закладом, як і її перше місце між гімназіями. Отже, ЛАГ була єдиною українською гімназією в краї вродовж майже десяти років, аж до заснування Перемиської гімназії. Хоч добитися права викладу українською мовою в існуючій владі, для українських патріотів було досить важко і проблематично.

З початком Першої світової війни 1 серпня 1914 р., обидві гімназії було закрито, а учителі й учні перебували тим часом на канікулах. З наступом російської армії і відступом австро-угорського війська з Галичини, край захлинула хвиля русифікації. У містах Галичини створено тримісячні курси для учителів Східної Галичини і Північної Буковини, які мали на меті підготувати кадри для майбутніх російських шкіл. На курсах викладалися російська мова, історія і географія Росії, а також російська наукова термінологія. Навчання там було безкоштовним і загальнодоступним [7, с.85].

ЛАГ відновила своє функціонування у вересні 1915–1916 рр. після визволення міста австрійською армією. Тоді було скорочено програму навчання так, що в одному році учні проходили курс двох шкільних років. Завдяки ініціативі крайового інспектора українських гімназій директора Івана Копача, у Відні відкрилися окремі гімназійні курси для української молоді, під проводом директора І. Кокорудза, а також матуральні курси для колишніх військових [12, с.97].

До 1921 р. будинок Головної гімназії перетворився на шпиталь. Навчання відновилось у вересні 1921 р. у приміщенні Народного дому для обидвох гімназій. У час війни навчалось 321 учнів в першому півріччі 1920–1921 рр. і 333 – у 1921–1922 навчальному році [6, с.34].

Оскільки приміщення Народного дому на той час було вільними – бібліотеку перенесли до бурси на вул. Курковій, 14, музей вивезено до Росії, а читальня й "Руское касино" не діяли [12, с.57].

В 1920–1921 навчальному році гімназії під керівництвом І. Кокорудза і надалі розташовувалися в Народному домі. Будинок Головної гімназії продовжувало займати польське військо. З осені 1921 р. військова влада евакуювалась і Головна гімназія повернулася до власного будинку.

Про українсько-польське протистояння того часу вказує факт, що під загрозою провокацій з боку польської молоді, учні "головної" організували оборону митрополичої палати за відсутності митрополита у 1921–1922 рр. "Філія" залишалась на 3 поверсі Народного дому, де її учням доводилося довгі роки "тиснутися" в одному коридорі, бо не дозволялося студентам виходити на "чуже" подвір'я [12, с.61].

Важкими були початки виховної діяльності гімназії в нових політично-правових умовах і скрутного матеріального становища. Важко було в той час вчителям. Щоб отримати учительську посаду, персонал школи мав скласти службову присягу лояльності до Речі

Посполитої. Внаслідок того часто доходило до “кривлення” душ українських учителів державних шкіл (зокрема гімназій) та до внутрішніх і зовнішніх суперечностей між голосом власного сумління і національного обов’язку, з одного боку, й вимогами життя з іншого. Коли ж треба було вибирати то вибір, був наслідком компромісу між вимогами життя й потребою рятувати те, що можна врятувати [12, с.69].

Згідно з розпорядком від 8 січня 1921 р. польська влада скасувала автономну галицьку крайову шкільну раду і створила кураторію Львівської шкільної округи, а верховне керування державним шкільництвом перебрало Міністерство освіти [12, с.71].

Полонізація захопила спочатку народне шкільництво шляхом так званої “утраквізації” (системи з міщаних польсько-українських шкіл, що мали на меті полонізувати українських дітей – примітка автора), а тоді на черзі були й середні школи. Хоча ці наміри на перших спробах не здійснився, все ж таки в українських гімназіях польська влада запровадила польські виклади з історії, географії й науки про сучасну Польщу, а потім і військову підготовку і для цих предметів призначалися польські учителі, перетворюючи таким чином українські гімназії у польські [13, с.26].

Серед учнів думки про роль своєї гімназії були поділені. Проблему зумовлювала специфічна негативна ситуація, за якої в українській школі треба було віддавати більше уваги Польщі, ніж своєму рідному красві й народові. Через це одні з них вважали її інструментом державної влади, що працює для польських цілей, інші виправдовували слабкі позиції гімназії, мотивувавши це тим, що в умовах відсутності державності служить вона, в міру можливостей інтересам української молоді. Усі погоджувалися з тим, що завдяки гімназії, якою б недосконалою вона не була, існує все ж таки можливість отримувати знання [9, с.20].

У польській середньо-шкільній системі не було місця для традиційної “академічної” гімназії чи за її назвою, чи навіть за її змістом. І “головну” і “філію” у 1934 р. ввели у загальну реорганізовану та уніфіковану систему освіти, як державну гімназію з українською (офіційно з руською) мовою навчання [7, с.42].

З 1930 р. цю класичну гімназію перетворили на гуманітарну, вивівши з навчального плану грецьку мову. У 1933–1934 навчальному році почалася ще й поетапна структурна перебудова колишньої восьмирічної академічної гімназії на чотирирічну середню школу нового типу [7, с.75].

У 1936–1937 навчальному році ця школа вже мала усі чотири класи нової гуманітарної гімназії, навчання у якій завершувалося так званою “малою матурою”. Склавши цей іспит, учні колишньої академічної гімназії мали складати вступні іспити до ліцею [12, с.77].

За своїми особистими зацікавленнями і здібностями, учні вступали до одного з трьох ліцеїв – класичного, гуманістичного або математично-природничого. Не всюди були однорідні ліцеї. У “філії”, наприклад, був “класичний” і “природничий” ліцеї, а у “головній” – “гуманістичний” і “математично-природничий” [12, с.80].

У 1937–38 навчальному році почав функціонувати 1 клас ліцею, а в 1938–1939 навч. році 2, після якого абітурієнти склали “головну матуру” і отримали право продовжити навчання в університеті. У “головній” гімназії відбулася ще одна зміна у 1933 р. На підставі розпорядження Міністерства освіти (з 30 серпня 1933 р.) у 1933–1934 навчальному році там відкрили коєдукаційний відділ з правом приймати 10% дівчат (переважно доньок державних службовців). Це була перша і єдина державна коєдукаційна гімназія у Львові. Складалася вона з 12 класових кімнат: фізичного, викладового залів, біологічного, гуманітарного, декількох наукових кабінетів (хімічного, природного, історико-географічного), рекреаційного та спорт залів, разом з вівтарем для богослужінь [9, с.39].

В обох гімназіях наприкінці 30-х рр. ХХ ст. помітно було оновлення матеріально-технічної бази: бібліотек, кабінетів, але разом з тим продовжувалася і колонізація шкіл через введення польських предметів, при чому кількість годин польської мови дорівнювала кількості української [9, с.40].

В гімназіях також діяли уроки рідного виховання і культури, драматичні, наукові, музичні, краєзнавчі, спортивні, протиалкогольні гуртки, класові громади, світлиці, поширювався культ Т.Шевченка, М.Шашкевича, І.Франка. Від 1912 р. серед молоді особливою популярністю користувалася організація “Пласт” організована О.Тисовським. Для зміцнення релігійного виховання, крім годин релігії, спільних богослужінь з хоровим супроводом, виникла “марійська дружина” (1933 р.), а допомогою студентам займалося товариство “Руслан”, серед його засновників був кардинал С. Сембратович і видатний професор Ю.Романчук [12, с. 64].

У подальшому директорами “головної” гімназії після І. Кокорудза, були філолог М.Сабат (1928–1930 рр.); колишній військовий, професор С.Лещій, що спочатку управляв гімназією тимчасово, до 1931 р.; колишній директор української гімназії в Перемишлі Д.Лукиянович (до 1934 р.) і вдруге С. Лещій аж до вибуху Другої світової війни в 1939 р. [12, с. 65].

Під час війни, після першої більшовицької окупації Галичини (1939–1941 рр.) директором гімназії був філолог П.Мечник, а директором “філії” В.Радзикович [12, с. 69].

З другим приходом більшовиків на західноукраїнські землі обидві гімназії перестали існувати. Після того як їх включили в радянську систему комуністичної освіти. Так закінчила своє існування в різних формах періодичних організаційних перетворень ЛАГ, що випустила за час своєї діяльності понад 60 випускників, провідних діячів українського національного життя.

Отже, за весь період свого існування ЛАГ була зразком кращих освітньо-культурних традицій. Середнього навчального закладу її рівня у той час в Галичині не було, про це свідчить рівень кваліфікації викладачів гімназії. Сама структура навчального закладу була досконало відлагоджена, дбаючи про потреби, як викладачів так і студентів. Функціонування бібліотек, різноманітних гуртків сприяло покращенню знань гімназистів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Курляк І. Є. Українська гімназійна освіта у Галичині (1864–1918 р.) / І. Є. Курляк. – Львів, 1997. – 222 с.
2. Курляк І. Є. Класична освіта на західноукраїнських землях (XIX – перша половина XX століття) / І. Є. Курляк. – Тернопіль, 2000. – 328 с.
3. Шах С. Реформа шкільництва. Погляд на її ціль, прояви й організацію / С.Шах. – Перемишль, 1967. – 155 с.
4. Баїк Л., Мітюров Б. Стан народної освіти, школи і педагогічної думки на західноукраїнських землях на період Австро-Угорської монархії / Л.Баїк, Б.Мітюров. – Дрогобич, 1965. – 59 с.
5. Рудницький С. З географічної шкільної практики / С.Рудницький // Наша школа 1939. – № 2–3. – С. 7–15.
6. Павлюк І. Боротьба за народну освіту в Західній Україні (1919–1939 рр.) / І.Павлюк. – Київ, 1957. – 127 с.
7. Романенко Я. С. Чужа мова й двомовність у школі / Я.С.Романенко. // Шлях виховання й навчання. Педагогічний тримісячник. – Львів, 1936. – 175с.
8. Звідомлення за рік шк. 1932/33. Державна гімназія українською мовою навчання у Львові. – Львів, 1933. – 67 с.
9. Звідомлення про життя і працю в державній гімназії з українською мовою навчання у Львові за шк. рік 1937/38. – Львів, 1968. – 84 с.
10. Звіт дирекції ц.к. академічної гімназії у Львові за рік шк. 1908/09. – Львів, 1909. – 55 с.
11. Звіт дирекції ц.к. академічної гімназії у Львові за рік шк. 1920/1921. – Львів, 1921. – 40 с.
12. Ювілейна книга Української академічної гімназії у Львові. На 100-річчя першого українського іспиту зрілості (1878-1978). Філадельфія – Мюнхен, 1978. – Ч.1. – 611 с.
13. Кордуба М. Утраквізм в гімназії / М.Кордуба. – Чернівці, 1939. – 44 с.

Шиндлярський Т.

Науковий керівник – проф. Коріненко П. С.

РОЗВИТОК ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УРСР В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ В 1951–1958 РР.

В умовах кардинальних змін в сучасному українському суспільстві, проблема охорони здоров'я посідає одне із важливих місць. Питання модернізації медичної галузі на сьогодні є необхідним. Для того щоб краще зрозуміти, як діяти у сучасному руслі, потрібно звернутися до витоків минулого, для того, щоб врахувати колишній досвід. Саме в радянський час система охорони здоров'я набуло зовсім іншого аспекту, оскільки соціальна сфера обслуговування тоді була однією із важливіших.

Проблема розвитку охорони здоров'я УРСР в сільській місцевості в 1950-х рр. є мало дослідженою. Окремі питання розкрито в працях: Д. В. Гофріна [15], Г. Е. Процека [14], В. І. Маєвського [12], Л. С. Боголепова [11], І. Б. Ростоцького [3] та ін.

На початку 1950-х рр. з метою покращення медичного обслуговування передбачалося провести в п'ятій п'ятирічці подальше розширення ліжкової мережі лікарень і місць в дитячих яслах не менше, ніж на 20%, в дитячих садках – на 40%, збільшити кількість місць у санаторіях – на 15%, у будинках відпочинку – на 30%. Передбачалося також збільшення кількості лікарів